

REPUBLIEK INDE BALIE OP 1 MAART REPUBLIEK INDE BALIE OP 1 MAART

--teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van
'de republiek' in de balie op maandag 1 maart 2021.
(12.00 uur tot ±13.20 uur) via video-opname 'live' uitge-
zonden en nog altijd te bekijken op de facebookpagina
van de balie

[facebooklink](#) naar de uitzending van de videopname van
deze aflevering van (eerste tien minuten ontbreken nog)

--het begin

vorige republiek was ook in de balie en ook op de eerste dag van de maand; 1 fe-
bruari 2021, vandaag is de republiek op maandag 1 maart, in de balie.

ja, het is zover, ja, we beginnen, ja, of we zijn begonnen eigenlijk. de muziek:
beethoven, daniel barenboim, opnames van paar jaar geleden, zachtjes op de
ipad afgespeeld.

de muzikant is er nog niet. hij zou komen, hij zou eerst misschien komen, hij zou
dan komen, dan zou hij misschien niet met zijn apparaten komen, zou eventueel
komen, dus of hij komt weten we niet, maar als hij komt, komt hij misschien met
een gitaar, of zonder.

-we zijn op dit moment met tien.

-tien, ik heb ze net geteld. heb je me niet zien tellen?

=ik tel even mee, want meestal als één iemand telt, gaat het fout.

af en toe komt er nog iemand binnen. alle namen van wie er zijn, worden ge-
noemd.

-de sirenes heb ik niet gehoord.

-ik ook niet.

-ja, heb jij ze wel gehoord.

-je hebt hier muziek en daar buiten geluid.

-het komt door de piano, door barenboim.

-misschien nu uitzetten.

-zo direct weer aan.

-daar staat een tafeltje.

-wil je wat drinken?

-ja, ik zal het even pakken, ja.

-wil jij ook wat drinken, of niet?

-ja.

-dan zal ik even inschenken ook.

-dat is echt heel hoffelijk.

-zo.

-ja.

-weten we al wat we lezen allemaal?

-ah kijk daar is de muzikant.

-dan zijn we met elf.

-maar zonder gitaar.

-wacht eens even, had jij een onderwerp om mee te beginnen?

-even mijn glas wegzetten.

-ja.

-niet dus.

-het ligt er een beetje aan hoe je het aangeeft.

-niet dat je het hebt, maar ik kan het je wel vragen.

-wat zeg je nou?

-ah, paniek.

-ik begrijp het niet.

even later: het gesprek gaat over heimwee. zegt iemand:

-de stream komt niet door.

-moeten we dan nu helemaal opnieuw beginnen?

-ja, het is opgenomen, maar daarnet niet uitgezonden.

-ze hadden het over recorders.

-zet je de recorder aan. dat hoorde ik.

-het is een beetje een dilemma, want als het er nu wordt opgenomen, kunnen we
beter wel doorgaan.

-we gaan door.

-ik ga ervan uit, dat het opgenomen is.

-het ging er dus om dat het uitgezonden was maar dat dat dat niet zo is.

-zo iets.

-is nog iets over te zeggen.

-nee?

-het rare is, ik denk erover na, maar ik kan het niet goed beschrijven.

-ingewikkeld.

-is dat het?

-is dat een goede afronding?

-nog een slotwoord?

-nee, dat is voor een volgende keer.

-op den duur ontstaat er een atmosfeer waarin je wel in staat bent om na te den-
ken over waar het over ging en dan plotseling denk je: ah, dat is het

-dus zou het goed kunnen, dat ik direct, nadat we zijn opgehouden, opeens
denk: ah, heimwee. en plotseling begin te huilen.

-ja, dat kan.

teneinde een oog te vangen een vogel aan
te kleden een wolkenkrabber met
betonnen muziekinstrumenten voor de voor
jaarswelvaartfanfare 5 jaar lang

niet gaan we spieken bij goethe
niet bij jan almanak
wij bidden
geef geen tekens mijn heer maar
hiernamaals en nogmaals
geef ons de volle borst van bessie smith

jan joris lamers

annette kouwenhoven

interview van rinskje koelewijn

met kristofer schipper

5 juli 2014

we keren ons tegen het kostbare

matthias de koning

lucbert

voor de dichter gerrit kouwenaar.

gepubliceerd 1974

we zeiden tegen elkaar
we laten ons niet langer bela
zero van sprookjes bazen en pedagoochumverhalen
we gaan woest bier drinken in een mors huis
gaan langzaam uitlopen als een gouden regen
in een glinsterend springmatras
en we kopen een poes
poes om te haten en een kraai
om te liefkozen in de avond
ook gaan we plastic spinrag uitvinden

kristofer schipper is taomeester en vertaalde confucius. „de chinezen hebben hun cultuur op de mestvaalt gegooit“, zegt hij bij de boekweitnoedels.

kristofer schipper (80), sinoloog en antropoloog, schenkt oo longthee in kopjes van groen keramiek. op tafel staat een schaalje dadels. we drinken. even is het stil in zijn studeerkamer in amsterdam. thuis lunchen had zijn voorkeur, hier kan hij zijn boeken en computer raadplegen. op de achtergrond klinken keukengeluiden. echtgenote yuan bingling is bezig met de voorbereiding van het middagmaal.

ondertussen haal ik zijn boeken uit mijn tas: de geschriften van zhuang zi, confucius, de gesprekken en het boek van tao. de drie wereldberoemde werken die hij uit het klassiek chinees vertaalde.

wat er voor ons op tafel ligt is, heel bruusk gezegd, het chinese equivalent van de thora, de bijbel én het verzameld werk van aristoteles. het zijn geschriften die eeuwenlang de chinese cultuur, religie, levensbeschouwing en staatsinrichting bepaalden.

kristofer schipper staat op om de kat naar buiten te laten. bij de deur draait hij zich naar me om en buigt zijn hoofd, bescheiden. „ik ben vereerd“, zegt hij, „door uw belangstelling en bereidwilligheid met mij over deze zaken te spreken.“ hij gaat weer zitten en wijst op het stapeltje boeken. „geen eenvoudige materie.“

in één adem verontschuldigt hij zich voor de dikte van het laatste boek dat hij vertaalde, dat van filosoof confucius.

„het viel mij tegen hoe veel werk het was.“ het boek is een verzameling aforismen; korte, kernachtige uitspraken die „langzaam en nadenkend“ gelezen moeten worden.

„met kleine woorden wordt veel gezegd. chinezen zijn dat gewend.“ één karakter kan moeiteloos drie of meer betekenislagen bevatten. betekenissen die allemaal uitleg behoeven en die bovendien kennis veronderstellen van die andere grote chinese wijsgeer lao zi, de grondlegger van het taoïsme.

wie nu al de draad kwijt is, moet dit onthouden: al sinds de oudheid bestonden in de chinese samenleving drie religies naast elkaar. chinezen noemen het sanjiao, de 'drie leren': boeddhisme, confucianisme en taoïsme.

bijzonder, zeker voor westerse begrippen, is dat die drie stromingen elkaar niet bestreden, maar redelijk vreedzaam naast elkaar bestonden, en elkaar juist aanvulden. het boeddhisme, een wereldreligie, versoepelde de contacten tussen china en de buurlanden in azië. het confucianisme regelde de maatschappelijke orde. het gaf leefregels: hoe de relatie tussen ouder en kind moet zijn, tussen echtparen, tussen vrienden, tussen heersers en dienaars. het taoïsme is mystieker, het gaat over de individuele vrijheid van de mens, zijn creativiteit en expressie, het is zelfs een tikje anarchistisch.

het is een religie die mensen onderling, binnen hun dorp, school of familie beoefenen. kristofer schipper: „taoïsme kan niet bestaan zonder confucianisme. vrijheid is er alleen, als de samenleving goed geregeld is.“

kristofer schipper is zelf taomeester. hij is de eerste en misschien wel de enige westerling met die status. hoe hij

dat geworden is, is een lang verhaal dat begint bij zijn studie, in Parijs. Het was zijn bedoeling om daar werk te vinden in de kunsthandel. Vooral de Chinese kunst fascineerde hem. Hij wijst naar een eenvoudige pot van keramiek op het dressoir.

„typisch taoïstische kunst. geïnspireerd op de vorm van een berg.”

Ik knik, zonder echt te begrijpen wat hij bedoelt. Begrip voor kunst, zegt hij, krijg je door diepgaande kennis van de cultuur en de religie van een land. Vandaar dat hij besloot eerst maar eens goed Chinees te leren. En daarna Japans. En ondertussen antropologie. Hij nam de Franse nationaliteit aan, dat moest om lid te kunnen worden aan de Académie Française. Die zond hem vervolgens naar Taiwan, om veldonderzoek te doen naar religieuze rituelen.

En daar, in die „uithoek van het keizerlijke rijk” was hij getuige van een taodienst. Een dienst waarvan iedereen dacht dat die eeuwenoude traditie niet meer bestond. Taoïsme is meer dan een geloof of een religie. Je bent taoïst of niet, je ‘wordt’ het door geboorte, vergelijk het met al dan niet Joods-zijn. Kristofer Schipper liet zich adopteren door een taofamilie. Zijn ‘vader’ wijdde hem in in alle innerlijke (meditatie) en uiterlijke rituelen (muziek, dans, offeren).

De Taiwanese taofamilie, zegt hij, deed hem denken aan de domineesfamilie waarin hij was opgegroeid. Een familie met één oudere broer, een moeder en een stiefvader, dominee Klaas Abe Schipper.

Het liefst zou Kristofer Schipper zijn „persoonlijke levensloop buiten beschouwing” laten. Hij schrijft na afloop van

de lunch per mail dat zijn levensgeschiedenis eerder al uitvoerig is opgetekend door Max Pam en dat aan zijn moeder „diverse hoofdstukken” in dissertaties zijn gewijd. Zijn moeder was Johanna Kuiper, kinderboekenschrijfster, bewust ongehuwde moeder en metgezellin van Floor Wibaut, de SDAP-politicus. Overigens is Wibaut niet zijn ‘echte’ vader, dat was een Joodse kunstenaar.

„let bygones be bygones”, stelt hij voor. „eerdaags word ik 80. mijn verleden is heel lang geleden.”

Hij begon alleen maar over vroeger om uit te leggen dat het „vak van zielzorg” van zijn taovader hem bekend voor kwam. Moeiteloos aanvaardde hij ook de positie die hoort bij de ‘zoon van’.

„de dominee en de taomeester hebben in een kleine gemeenschap een uitzonderlijke status. hun zoon dient zich netjes te gedragen, opdat er geen kwaad woord over hem gesproken wordt.”

wakamesalade

Bingling noodt ons aan tafel. Er is gedekt voor drie. Sushi van de Japanse traiteur, wakamesalade en een warm noedelgerecht dat ze zelf heeft bereid. Kristofer Schipper stapt over op Engels, afgewisseld door Nederlands (met mij), Chinees (met zijn vrouw) en Frans als hij vergeet in welke taal hij ook alweer bezig was.

Zijn vrouw en hij wonen ook in Fuzhou, in China, waar ze samen een bibliotheek oprichtten voor westerse kunst en literatuur. Ze gaan om en om, één van hen blijft altijd in Nederland.

„ik ben een oude man, maar een jonge vader.” hun dochter maya van 13 gaat in nederland naar school. voor haar zijn ze in amsterdam gaan wonen. hij: „volgens unesco is de jeugd nergens zo gelukkig als hier.” zij, zelf hoogleraar chinese geschiedenis, gruwde van het chinese schoolklimaat. „zo competitief, zo dwingend. we wilden haar een echte jeugd geven.”

kristofer schipper neemt een gezouten pruim tussen zijn stokjes.

„goed voor de spijsvertering.”

het heeft iets wonderlijks dat vooral hij aan tafel spreekt over de religie en cultuur van china. zij haalt, berustend, haar schouders op. hij weet er nou eenmaal meer van dan zij. zij groeide op in communistisch china, waar elke vorm van religie was uitgebannen.

„mijn grootmoeder was boeddhist. een heel enkel keertje, als ze zeker wist dat mijn ouders er niet achterkwamen, vertelde ze me erover.”

onder mao is het chinese volksgeloof om zeep geholpen. maar ver vóór hij aan de macht kwam, hadden de westerse christenen al een begin gemaakt.

in zijn studeerkamer zet kristofer schipper zijn computer aan. hij heeft een powerpointpresentatie gemaakt over confucius. pagina voor pagina loopt hij het met me door. waar het op neer komt is dat de zestiende- en zeventiende-eeuwse kooplieden uit het westen handel wilden drijven met china.

„dat ging het best, zo was de ervaring van het voc, als eerst iedereen christen was.”

in afrika en indonesië was de kerstening goed gelukt, maar het was lastiger in het grootste rijk ter wereld.

„de gebruikelijke bekeringsstrategie was om partij te kiezen voor één van de plaatselijke religies, en die – met wat verdeel en heers – tot staatsgodsdienst te bombarderen. het recept was om een religie te vinden die kon dienen als basis, en daar bovenop dan het christendom te planten.”

de leer van kong fuzi, met z'n morele en formele voorschriften, sprak hen het meest aan, ze verlatijnden het tot confucianisme.

het westen, zegt kristofer schipper, heeft het confucianisme van de chinezen afgepakt, verpest en weer terug aan de chinezen gegeven.

„pseudoconfucianisme” noemt hij het. „confucius made in europe.”

om de nieuwe leer te laten floreren, moesten taoïsme en boeddhisme wijken.

„er werd een ravage aangericht in tempels. rituelen en gebruiken werden verboden.”

begin zeventiende eeuw, toen het was gelukt de jonge keizer van de ming-dynastie te bekeren, werden niet-confuciaanse heiligdommen per keizerlijk decreet door de chinezen zelf verwoest.

kristofer schipper heeft nu de eerste nederlandse vertaling gemaakt van de oorspronkelijke, niet verwesterde, klassiek chinese teksten.

toch gek, een taomeester die confucius vertaalt en toelicht? een beetje alsof mohammed de bijbel vertaalt?

hij schudt zijn hoofd. hem is bij het vertalen juist opgefallen hoe tolerant de leer van confucius ook is.

„er spreekt begrip uit voor andersdenkenden. eerbied voor de traditie. binnen het taoïsme geldt: de mens is individu, maar ook 'dividu', een samenlevend wezen. geloofsstrijd is een typisch westers idee.”

het westen heeft tweespalt gezaaid in china, zegt kristofer schipper.

„de voorgaande eeuw hebben de chinezen zich tegen zichzelf gekeerd en hun eeuwenoude cultuur op de mestvaalt van de geschiedenis gegooid.”

bingling knikt:

„de meest gelezen boeken in china hebben titels als wijlelijke chinezen of waarom chinezen stinken.”

hij ziet hetzelfde nu in west-europa gebeuren.

„kerken sluiten, altaarstukken belanden bij de antiquair, crucifixen en mariabeelden kosten dertig euro op de veiling. de psalmen, de religieuze architectuur en kunst. we schamen ons ervoor.”

terwijl nu in china langzamerhand de boeddhistische en taoïstische tempels worden herbouwd, is in europa de destructie nog volop aan de gang.

„we keren ons tegen wat ooit kostbaar was.”

hij glundert bij voorbaat om zijn eigen, radicale standpunt.

hier in het westen, zegt hij, „plegen we enthousiast zelfmoord”.

geen rekening

kristofer schipper geeft er de voorkeur aan bij hem thuis in amsterdam te lunchen.

oolongthee met dadels

sushi (van de japanse traiteur)

zelfgemaakte boekweitnoedels met rundvlees

wakamesalade

zoute pruimen

aardbeien met fromage frais

kraanwater

cv

geboren 23 oktober 1934 te jarnskog (zweden)

burgerlijke staat gehuwd met yuan bingling

opleiding doctorat d'etat ès-lettres (in parijs). doctoraal chinees (1958), japans (1960), antropologie en chinese religies

eerste baan membre de l'école française d'extrême-orient

woont in fuzhou (china) en amsterdam

vervoermiddel fiets

sport taiji (t'ai-chi)

boek zhuang zi, de volledige geschriften

film bai she zhuan (1962), regie feng yueh

muziek nanyin (nan-kouan)

onmisbaar een glimlach

taomeester kristofer schipper en de innerlijke geschriften; er zijn geen heilige huisjes

'er is een andere waarheid die buiten ons begripsvermogen staat.' taoïsme, de chinese mysterie-religie, wijst drie wegen naar die waarheid. sinoloog en taomeester kristofer schipper vertaalde een van de tao-klassiekers: zhuangzi, een boek over de broosheid van de menselijke kennis.

zhuang zi
vertaling kristofer schipper
2007

uit: de meester van de grote leer

ziqu van de zuiderwals? vroeg eens aan vrouw yu: 'je bent al vergevorderd in jaren, maar je verschijning is als die van een klein meisje. hoe komt dat?'

'ik heb de tao geleerd.'

ziqu van de zuiderwal vroeg opnieuw: 'zou ik dat ook kunnen leren?'

'wat zeg je? hoe zou dat kunnen? je bent er ook de vent niet voor. die waarzegger yi van liang, die had wel de aanleg om een heilig mens te worden, maar had niet de tao. ik heb wel de tao, maar niet de aanleg om heilig te worden. ik wilde hem wel onderricht geven, in de hoop dat

hij misschien een heilig mens kon worden, want in een dergelijk geval, als het erom gaat de tao van de heilige mens te vertellen aan iemand die daarvoor aanleg heeft, dan gaat dat toch makkelijker. en dus vertelde ik hem hoe de tao te bewaren, en na drie dagen was hij in staat de wereld buiten zich te houden. toen hij dat had bereikt, liet ik hem nogmaals de tao bewaren, en na zeven dagen was hij in staat de dingen buiten zich te houden. toen hij dat had bereikt, liet ik hem het nog eens doen, en na negen dagen was hij in staat het leven buiten zich te houden. toen hij .dat had bereikt, brak in hem de dageraad door, en toen hij die doorbraak had gehad, kon hij de alleenstaande aanschouwen. dit maakte dat hij in staat was om geen heden of verleden meer te ervaren, en daar binnen te treden waar geen leven of dood meer is. wat het leven doodt sterft niet;

wat het leven voortbrengt is nooit geboren. wat betreft zijn relatie tot de dingen:

niets wat hij geen uitgeleide doet, niets wat hij niet verwelkomt, niets wat hij niet verdelgt,
niets wat hij niet vervolmaakt. zijn naam is "behouden vrede".

hij heet "behouden vrede" omdat alleen door hem te behouden hij vervolmaakt wordt.'

'waar heb je dit dan precies geleerd?' vroeg ziqu van de zuiderwal.

'ik leerde het van het kind van kalligrafie, die het op zijn beurt gehoord had van de nazaat van herhaalde recitatie;

deze laatste had het van doorbraak van verlichting; door-
braak van verlichting kreeg het van gefluisterde aanwij-
zingen;
die had het ontvangen van zware leerjaren, zware leerja-
ren van volkslied,
volkslied van duisternis,
duisternis van binnen in de leegte,
en die had het gehoord van "was er een begin?"

roos visser
vladimir majakovski (1915)
vertaling marko fondse (1968)

hoe ik hond werd

nee, dit is totaal niet te harden!
straks vreet me de woede totaal op.
wat weer ú van wocede! ik zou als een hond

het liefst de hele maan d'r kale kop
omjanken,
rondom rond.

zenuwen zeker...

'k ga maar eens uit,
blokje om.

ook op straat geen soelaas voor die innerlijke stennis.
een vrouw die iets van goedenavond wenst.

moet ik beantwoorden:

het is een kennis.

ik wil wel,

maar ik voel -

ik breng 't niet op als mens.

wat zijn dat voor hondse manieren!

slaap ik, of zo?

mezelf betast:

hoofd als voorheen,

dezelfde bast.

maar als 'k mijn lippen bevoel

groeit er een slagtang doorheen.

als snoot ik mijn neus snel 't gezicht bedekt.

mijn pas verdubbeld huiswaarts gerend.

omzeil het politiebureau met een vaart.

opeens een oorverdovend, gerekt:

'agent!

een stáárt!'

mijn hand reikt naar achter - en 'k sta srokstijf. slagtan-
den?

't zou wat, dit 's andere koek,

en ik merkte 't niet eens in mijn dollemansvaart:

als plumeau aan mijn achterlijf

waaiert en zwiert
uit mijn broek
een grootformaat hondestaart.

wat nu?
eén schreeuwt een oploop bijeen.
bij een tweede een derde en vierde voegt zich,
ze lichtten een oude bes van de been.
'de duivell' krijste ze, kruisen sloeg ze.
en toen, met de tanden bloot en
de snorren als stekels rechtop,
de opstoot drong
massaal op me af,
stand ik opeens op vier poten
en gaf een blaf van me af:
waf!

maureen teeuwen
godfried bomans
uit:kopstukken 1947

de heer potharst is in zeemanskringen geen onbekende.
reeds zijn afkomst - zijn vader was binnenschipper op het
ij - gaf hem die scherpe maritieme kijk, die hem later als
penningmeester der roeivereniging 'het spaarne' zozeer
te stade kwam. zijn huwelijk met de dochter van een
kleine tuinder voerde hem ook in die kringen binnen. was
het wonder, dat, toen in zijn vaderstad een gedeelte der
vrijzinnig historische socialisten zich afsplitsten tot een
neutraal afwijzend blok, zij het oog op deze man lieten
vallen? neen, geenszins. stemde potharst hierin toe? zeer
zeker stemde hij toe. doch niet dan nadat hij met ijzeren
wil had doorgezet dat de zorg voor kleine tuinders en be-
hoeftige zeelieden in het partijprogramma was opgeno-

men. en nog was potharst niet tevreden. hij eiste beper-
king van het strandleven en uitbreiding der visserij. en
toen opeens, een week voor de verkiezingen, wierp hij
zijn heerlijk manifest verbaasde wereld voor de voeten.
drie dingen beloofde potharst, drie dingen waar de we-
reld sinds duizenden jaren naar snakt: welvaart, vrijheid
en sociale gerechtigheid. meen niet dat potharst met deze
ontzaglijke begrippen speelde. neen, hij liet zien, op een
wijze die bijna verrukkelijk van eenvoud was, hoe het een
uit het ander voortvloeit: vrijheid door sociale gerechtig-
heid, sociale gerechtigheid door vrijheid, welvaart door
sociale gerechtigheid en vrijheid, en alle drie te zamen
door potharst, mijn hemel, kan het eenvoudiger? is er dan
niemand eerder op dit idee gekomen? verrukkelijke ke-
rel! wie zou vermoeden, wie zou het voor mogelijk hou-
den, als men deze kleine tuinder des zondags naast de
kinderwagen zag lopen, dat hij deze reusachtige moge-
lijkheden in zich borg? welk een gigantisch brein schuilt
er onder die bolhoed, welk een enorme gedachten woe-
len er achter dat schijnbaar zo onopvallend voorhoofd?

wie de heer potharst wil opzoeken moet in een klein
straatje wezen, naast een op bescheiden voet gedreven
zaak in koloniale waren en vlak tegenover een bedden-
winkel met een wat kwijnend uitzicht. hier in deze enigszins
drukkende omgeving

heeft het de vooruitstrevende man. behaagd zich te vesti-
gen. de raampjes aan de voorkant van zijn huisje zijn alle
drie bedekt met verkiezingsbiljetten. op het eerste ziet
men een hand, die een kleine tuinder uit de modder
trekt, op het tweede weer een hand, ditmaal een rode, die
een afwijzend middenstander doormidden knijpt, en op
het derde ontwaart men andermaal een hand, waarin een

geheel gezin rustig gezeten is, vader, moeder, drie kinderen en een buurman, thee drinkend en naar de radio luisterend.

de voortbrengselen van potharst zelf, allemaal jongetjes, spelen in het voortuintje. op de kleppen hunner gelakte petjes staat: 'tobt niet langer. kiest vader.'

mevrouw doet mij open. zij draagt een sjerp om haar middel, waarop deze woorden: 'potharst uw man', wat onbaatzuchtig is van deze vrouw. binnen in de kamer is het donker, want ook de ramen aan de achterzijde zijn bedekt met biljetten, waarop men de kop van potharst zelf ziet, een diepe, vorsende blik op de kiezer werpend. de lijsttrekker zit in een stoel en reikt mij de hand.

'hebt u al van ons nieuwste programmapunt gehoord?'

'neen, dat heb ik niet.'

'geluk', zegt potharst, zich achterover werpend in zijn stoel.

ik sta verstomd. dat is het. dat omvat alles.

'en dan', vervolgt potharst, 'punt 15a: tevredenheid. een vondst van de penningmeester.'

ik zwijg. elk woord is hier te veel. en dan opeens staat potharst op en zegt:

'ik ben vóór welvaart. ik ben tégen armoede.' schreiend zinken wij elkander in de armen.

vincent van den berg:

a.l.snijders

vragen

ik ken een man die zwijgt alsof hij nooit zal sterven. ik bedoel hiermee dat hij zich niet bemoeit met de grote veranderingen in de wereld en de maatschappij. corona en klimaatverandering trekken zijn aandacht niet, hij leeft een volstrekt eigen leven. hij woont in italië, maar is in amsterdam geboren. ik heb hem niet vaak ontmoet, misschien vijf keer. hij is vijftien jaar ouder dan ik. ik heb gehoord dat hij een paar weken in amsterdam is, ik wil hem bezoeken. ik ken hem al vanaf mijn tiende jaar, hij heeft mij vanaf die tijd gefascineerd. ik woonde in de rivierenbuurt, net als zijn ouders. hij woonde toen al niet meer thuis, hij had zijn ouders op z'n vijftiende verlaten, maar hij kwam er nog wel eens, hij was niet met ze gebrouilleerd. hij zwierf door de stad en woonde in onbewoonbare huizen. hij werd geen populaire zwerver, geen versierder, geen provo, geen dief, hij werd iemand die hij wilde zijn, maar niemand wist wat dat betekende. een saillant voorbeeld, hij ontmoette een vioolbouwer, hij ontdekte de viool. hij nam zich voor violist te worden. hij zocht een baan waar hij niets voor voelde, maar waar hij na enige tijd genoeg verdiende voor een viool. daarna maakte hij enige stappen waarmee hij op het conservatorium belandde – hij werd er met succes violist. maar stel je niets voor bij zijn violistenleven, hij was ook wiskunde gaan studeren en had ook die studie met succes afgerond. en nog altijd blijft hij zwijgen bij de grote gebeurtenissen waar iedereen een mening over heeft. de laatste veertig jaar woont hij in een kamer in het centrum van florence. er staat alleen een tafel met twee stoelen. hij betaalt geen huur, het huis is eigendom van een italiaan die hij ontmoet heeft op de schaakclub. tijdens z'n wiskundestudie is hij gaan schaken. dat heeft hem voordeel gebracht. hij drinkt niet en hij rookt niet, hij eet iedere dag een bord spaghetti. ik heb nooit zo'n man ontmoet. soms, als de nood hoog

wordt, speelt hij in nice als straatmuzikant op de promenade des anglais op de boulevard langs de middellandse zee. hij legt zijn hoed op de grond en speelt erop los. als hij veel verdient, neemt hij een kamer in het duurste hotel en drinkt de duurste wijnen. op de terugweg naar florence is hij weer blut. hetzelfde gebeurt er in noord-afrika waar hij speelt in de bordelen van marakesh. hij geeft het geld op dezelfde plaats uit.

ik wil hem bezoeken in amsterdam, omdat ik me zoveel zorgen maak over het populisme, de komende inflatie, het verdwijnen van de zoetwatervis, en het stijgen van de grote oceanen. ik wil weten hoe je zonder deze zorgen kunt leven. als het me niet lukt heb ik nog altijd de kasteelheer. die woont niet ver van mij af in z'n kasteel, dat zal u niet verbazen. ik wandel daar vaak. soms kom ik hem tegen met z'n motorzaag, hij werkt zelf in zijn eigen bos. dat is een ander type mens. hij kan mij misschien helpen.

jair stranders:

citaat uit de anton de kom lezing van abdelkader benali
uit november 2020

we moeten oppassen voor een discours waarin identiteitspolitiek een vorm van inquisitie wordt waarin ongelukkige uitspraken uit het verleden onder een vergrootglas worden gelegd om iemand uit te sluiten van gesprek. we moeten oppassen dat we iemands afwezigheid uit een debat gaan zien als collaboratie met het kwaad. menig gesprek op de sociale media ga ik niet aan omdat ik me eerst afvraag of ik wel de juiste huidskleur heb of krijg nagedragen door een al te driftig twitterende polemist van kleur dat ik als moslim eerst maar eens moet gaan praten over de slavernij van mijn voorvaderen. ik verlang van nie-

mand mea culpa voordat hij het podium krijgt. ik voel onbehagen wanneer een witte dichter het recht wordt ontzegd om een zwarte stem te maken. nieuwkomers zijn inmiddels zo ingeburgerd dat ze hun wil durven op te leggen aan de meerderheid. dat is winst. maar wanneer die minderheid* de koloniale reflex van de meerderheid overneemt om te bepalen wie deugt of niet deugt, wie het hoogste woord mag hebben en wie niet, dan vervallen we in intellectuele horigheid. dit is niet hoe ik me een betere wereld voorstel

*er stond daar meerderheid, we denken dat dat minderheid moet zijn.

geert mak

herdenking februaristaking 1941

beste mensen, amsterdammers,

weer staan we hier, we gedenken, we eren, met onze blik naar de dokwerker. en dat is altijd weer prima. maar steeds vaker moet ik denken aan wat een van die moedige stakers van toen, de trambestuurder – later wethouder – harry verheij ooit na zo'n herdenking zei: 'waarom draaien we ons niet een keertje om, en kijken, met de dokwerker mee, naar onze stad, en naar onze toekomst?'

ja, laten we dat eens doen. en wat we dan zien, stemt niet vrolijk. racisme en neofascisme bleven, soms openlijk, vaak sluimerend, altijd aanwezig in onze samenleving. maar het was in de marge. nu, in deze jaren, maken wij een omslagpunt mee. dit soort kwaad is, vooral op internet, weer gangbaar geworden. het jargon, de taal, de ideeënwereld van toen, ze zijn opnieuw een onderdeel geworden van het normale publieke en politieke debat.

en dat is nieuw. het zijn opeens geen theorieën meer, of angstige herinneringen. nee, het is er, heel concreet.

ik moet tegenwoordig vaak denken aan het sprookje over dat dorp waar nooit iets gebeurde, en waar een jongetje dat de schapen hoedde en zich dood verveelde op een dag riep: 'help, help, een wolf!' er was geen wolf te zien, maar het tumult was groot en het jongetje vond het allemaal fantastisch. dat herhaalde zich een paar keer, en, u begrijpt het al, toen er werkelijk een wolf verscheen, reageerde niemand meer.

dat is ons in zekere zin ook overkomen. termen als fascisme en racisme werden in het verleden, laten we eerlijk zijn, soms te snel en te gemakkelijk gebruikt. de moeite die sommige mensen hebben met nieuwkomers die hun oude buurt opeens onherkenbaar deden veranderen – dat is nog geen racisme. kritiek op het beleid van de israëli-sche regering is echt niet altijd antisemitisme. te vaak is er gejongleerd met geleend heldendom en gestolen slachtofferschap.

en plotseling staat de wolf nu werkelijk voor ons, pal voor onze neus. de wolf staat voor ons als binnen een politieke partij, druk in het nieuws, vrolijk wordt gesproken over de 'internationale pedonetwerken van de joden'. de wolf staat voor ons als een andere politieke partij, die ernaar streeft om het land te zuiveren van een bepaalde bevolkingsgroep, in de peilingen als tweede uit de bus komt. en de wolf staat, in duizendvoud, voor ons op facebook, twitter en whatsapp. maak eens een wandelingetje door de achterbuurten van het huidige internet. de stank en de bagger slaan je tegemoet.

nee, we hebben niet meer te maken met het fascisme van de vorige eeuw, maar wel met de 21ste-eeuwse varianten van hetzelfde fenomeen. de protocollen van de wijzen van

zion zijn vandaag de dag vervangen door de samenwerkings-theorieën rond george soros, maar de teneur is exact hetzelfde: de jood, de ander, als bron van alle kwaad. het verkrachten van de waarheid, het bewust omhelzen van verzinsels verlokt steeds meer mensen tot een ideeënwereld die aan elkaar hangt van mythes en magisch denken, en van dromen over een boreaal superras.

laten we ons nog eens omdraaien naar de dokwerker. kijk hem staan, deze amsterdamse arbeider, het symbool van een overweldigende solidariteitsbeweging, want dat was het. tachtig jaar na dato hebben we, vrees ik, soms te veel gediscussieerd, we letten op elk pluisje op elkaars jas, we koesterden te vaak onze schoongepoetste verledens en onze met bleekwater gereinigde zieltjes.

de helden van toen waren niet zulke heiligen. kent u de legendarische leuze nog, die in deze roerige dagen zou zijn ontstaan? 'rotmoffen, blijf met je rotpoten van onze rotjoden af!' oef. maar hadden we die anonieme februari-staker, die deze woorden eruit gooide vanuit een zeldzaam moedig, en goed, en solidair hart, voortaan maar moeten weren bij deze herdenkingen? hadden we hem of haar dan maar moeten 'cancelen', zodat we onszelf en onze clubjes nog beter en zuiverder zouden voelen?

'staakt! staakt! staakt!' riep het beroemde pamflet uit die dagen. en lees eens verder: 'weest solidair. onttrekt de joodse kinderen aan het nazigeweld, neemt ze in uw gezinnen op! weest eensgezind! weest moedig!'

solidair, moedig, eensgezind – en ik zet een dikke streep onder eensgezind. dat waren de sleutelwoorden. toen.

en dat zijn ze nu, meer dan ooit, opnieuw.

miranda prein

virgina woolf

uit de dagboeken vertaling joop van helmond

zaterdag 27 februari 1926

ik denk dat ik voor dit dagboek maar eens een nieuwe norm ga instellen- en iedere nieuwe dag met een nieuwe bladzijde begin- net zoals ik dat doe als ik serieuze literatuur schrijf. in het boek van dit jaar is genoeg ruimte om wat papier te verspillen. en wat de ziel betreft; waarom heb ik gezegd dat ik die eruit zou laten? dat ben ik vergeten. bovendien is het zo dat je niet zonder omwegen over de ziel kunt schrijven. één blik en hij is verdwenen; maar kijk eens naar het plafond, naar grizzle, naar de dieren van lagere orde in de dierentuin die je als wandelaar in regent's park kunt zien en de ziel sluipt onmiddellijk binnen. vanmiddag sloop hij binnen. dat zal ik opschrijven, zei ik toen ik naar de bizon staarde; en l. afwezig antwoordde: maar wat wilde ik ook weer schrijven?

het boek van mevrouw webb heeft me een beetje aan het denken gezet over wat ik over mijn eigen leven zou kunnen zeggen. vanochtend heb ik, omdat ik weer last had van hoofdpijn, wat uit het jaar 1923 gelezen en me met volle teugen te goed gedaan aan de verstilde sfeer. maar zij had dan ook van alles om voor te leven: gebed, principes. dat heb ik niet. ik laat me gemakkelijk meeslepen en ben steeds naar iets op zoek. grote tevredenheid - ik geniet vrijwel altijd van alles wat ik onder handen heb, maar ben onderhevig aan wisselvallige stemmingen. ik geloof dat ik me nooit verveel. som ben ik een beetje uitgeblust; maar ik ben bij machte om er weer bovenop te komen dat heb ik uitgeprobeerd; en doe dat ook nu weer voor de vijftigste keer. ik moet nog steeds zeer voorzichtig met mijn hoofd omspringen; maar zoals ik vandaag al tegen leonard zei, ik geniet nu eenmaal van het leven als een epicurist; nippen en dan met gesloten ogen de smaak op je laten inwerken. aan bijna alles beleef ik genoeg. toch huist er een rusteloze zoeker in mij. waarom valt er in het leven niets te ontdekken? iets waar je je vinger op kunt leggen en zeggen 'dat is het'? mijn neerslachtigheid is een tergend gevoel. ik zoek: maar dat is het niet- en dat ook niet. wat is het dan wel? en zal ik 'het' voor mijn dood nog vinden? dan ineens (toen ik gisterenmiddag over russell square liep) zie ik de bergen in de lucht: de machtige wolken; en de maan die boven perzië is opgekomen; op dat moment heb ik het grote verbijsterende gevoel dat ik daarin iets ontdek dat 'het' is. ik doel niet zo zeer op de schoonheid.

waar het om gaat is dat het ding op zich volstaat, bevredigt; volmaakt is. ik voel dan ook hoe vreemd het is dat ik zelf op de aarde rondloop: hoe onvoorstelbaar vreemd de positie van de mens is; slenterend over russell square met de maan daarboven en die bergachtige wolken. wie ben ik, wat ben ik, enzovoort: vragen die

voortdurend bij me opkomen; en dan ineens stuit ik op een tastbaar feit, een brief, een mens, en daal weer af naar de aarde met een opgefrist gevoel en zo gaat het voortdurend. daaruit blijkt trouwens en ik geloof dat het echt zo is, dat ik vrij regelmatig dit 'het' tegenkom; en dan voel ik me volkomen rustig.

wim van der grijn
enkele gedichten

matthias de koning:
perec
uit: 'l'homme qui dort' 1967
vertaling: rokus hofstede 1996

er zijn duizend manieren om de tijd te doden en geen van alle lijken ze op elkaar, maar de ene is even goed als de andere, duizend manieren om niets te verwachten, duizend spelletjes die je kunt bedenken en meteen weer laten voor wat ze zijn.

je moet alles leren, alles, wat niet geleerd kan worden: eenzaamheid, onverschilligheid, geduld, stilte. je moet alles afwennen: naar afspraken gaan met mensen waar je zo lang mee bent omgegaan; je maaltijden, je koffie te gebruiken op de plaats die anderen iedere dag voor jou bezet hebben gehouden en soms voor je hebben verdedigd; deel te nemen aan de vage saamhorigheid van de vriendschappen die zich zelf altijd overleven, aan de laffe

en opportunistische wrok van de verhoudingen die op niets uitlopen.

je bent alleen en omdat je alleen bent moet je nooit kijken hoe laat het is en nooit de minuten tellen. je moet je post niet meer koortsachtig openmaken en je moet je niet meer teleurgesteld voelen als er niets anders in blijkt te zitten dan een uitnodiging om je tegen het bescheiden bedrag van vijfenzeventig franks de kunstschaten van het westen aan te schaffen.

je moet vergeten te hopen, te ondernemen, te slagen, door te zetten

je laat je gaan en dat gaat je bijna gemakkelijk af. je vermijdt de wegen die je al te lang genomen hebt. je laat de tijd die verstrijkt, de herinnering aan gezichten, telefoonnummers, adressen en stemmen uitwissen.

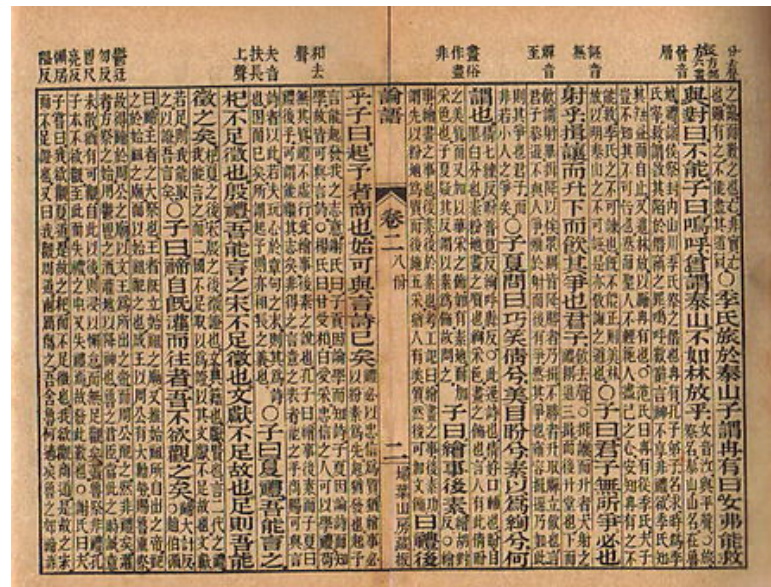
je vergeet dat je geleerd hebt te vergeten, dat je jezelf op een gegeven moment gedwongen hebt om te vergeten.

je loopt langs de boulevard saint-michel zonder nog iets te herkennen, je kijkt niet naar de etalages en de op en neet wandelende stroom studenten kijkt niet naar jou. je gaat de cafés niet meer in, loopt ze niet meer allemaal af om met een bezorgd gezicht tot helemaal in de achterzalen door te lopen op zoek naar je weet niet meer wie.

je zoekt niemand meer in de rijen die zich om de twee uur voor de zeven bioscopen van de rue champollion vormen.

je dwaalt niet meer als een ziel in nood over de grote binnenplaats van de sorbonne, je loopt de lange gangen niet meer door naar de uitgang van de collegezalen, je gaat

niet meer op zoek naar armzwaaien, glimlachjes, tekenen van herkenning in de bibliotheek.

jan joris lamers
confucius twee fragmenten
vertaling kristofer schipper

'dat wat het zwakste is op de wereld kan dat wat het allerhardste is overwinnen,
want wat geen materieel bestaan heeft kan zelfs daar binnendringen waar geen opening is.
van daar uit begrijp ik de voordelen van het niets doen, zowel als van de leer zonder woorden.
de voordelen van het niets doen: er is maar weinig in de wereld dat daar tegenop kan.'

'het meest perfecte ziet eruit alsof het niet af is, maar het blijkt feilloos te zijn.
dat wat het volste is ziet eruit alsof het leeg is, maar het blijkt onuitputtelijk.
de zuiverste rechtheid lijkt krom,
de grootste behendigheid lijkt stumperig,
de hoogste welsprekendheid lijkt op stotteren,
stilte klinkt harder dan lawaai,
wat koud is wint van wat heet is.
de (gouden] regel in deze wereld is:
zuivere rust.'

colofon:

verantwoording
ligt bij:
de open kunstenaarsvereniging
'de republiek' (sinds 1992)
& 'de balie' (sinds 1982)
inlichtingen:

- <https://debalie.nl/>
- <https://www.discordia.nl/>
- <https://barreland.nl/>
- <https://theatertroep.nl/>

deze keer met:
matthias de koning, jochum veenstra, annette kouwenhoven, vincent van den berg, jair stranders, maureen teuwen, miranda prein, jan joris lamers. justin van veen, roos visser, wim van der grijn, victor dijkstra, victor jas, ea.

[facebooklink](#) naar de uitzending van de videopname van deze aflevering. (eerste tien minuten ontbreken nog)

correspondentie: riserv@gmail.com